

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE POPULAȚIE ȘI ISTORIA MINORITĂȚILOR

TEZĂ DE DOCTORAT

FAMILIA HUNEDOREANĂ: CONTINUITATE ȘI SCHIMBARE (1850-1940)

REZUMAT

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. univ. dr. Ioan BOLOVAN
Membru corespondent al Academiei Române

DOCTORAND:
Loredana-Lucica VÎTCĂ

CLUJ-NAPOCA
2023

CUPRINS

INTRODUCERE.....	4
Surse, metodologie, istoriografie.....	4
CAPITOLUL I. Spațiul hunedorean în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătatea a secolului XX.....	17
I.1. Organizarea politico-administrativă a spațiului hunedorean între 1850-1938.....	20
I.2. Aspecte economice.....	33
I.2.1. Mineritul.....	34
I.2.2. Metalurgia.....	40
I.2.3. Industria auriferă.....	47
I.2.4. Agricultură.....	53
I.2.5. Modernizarea în spațiul hunedorean.....	68
I.3. Structuri demografice și socio-profesionale.....	81
I.3.1. Evoluția populației și repartitia pe medii.....	85
I.3.2. Structura pe sexe, stare civilă și etno-confesională.....	102
I.3.3. Evoluția socio-profesională a populației.....	120
I.4. Concluzii.....	129
CAPITOLUL II. Stat și comunitate: vocea statului în problematica familiei.....	133
II.1. Istoriografia problemei.....	137
II.2. Comunitatea versus secularizare/modernizare.....	144
II.3. Concluzii.....	155
CAPITOLUL III. Căsătoria între tradițional și modernizare.....	157
III.1. Dinamica nupțialității.....	162
III.1.1. Evoluția nupțialității în eșantionul de lucru.....	163
III.1.2. Evoluția nupțialității în parohiile ortodoxe.....	176
III.1.3. Evoluția nupțialității în parohiile romano-catolice.....	179
III.1.4. Evoluția nupțialității în parohiile greco-catolice.....	183
III.1.5. Concluzii.....	185
III.2. Sezonalitatea căsătoriilor în spațiul hunedorean.....	187
III.2.1. Sezonalitatea căsătoriilor în eșantionul analizat.....	188
III.2.2. Sezonalitatea căsătoriilor la ortodocși.....	194
III.2.3. Sezonalitatea căsătoriilor la romano-catolici.....	197

III.2.4. Sezonalitatea căsătoriilor la greco-catolici.....	199
III.2.5. Concluzii.....	201
III.3. Statutul civil la căsătorie.....	203
III.3.1. Statutul civil în eșantionul analizat.....	204
III.3.2. Statut civil la ortodocși.....	210
III.3.3 Statutul civil la romano-catolici.....	215
III.3.4. Statutul civil la greco-catolici.....	217
III.3.5. Concluzii.....	219
III.4. Vârsta la căsătorie.....	221
III.4.1. Vârsta la căsătorie în eșantionul analizat.....	222
III.4.2. Vârsta la căsătorie în comunitățile ortodoxe.....	228
III.4.3. Vârsta la căsătorie în comunitățile romano-catolice.....	233
III.4.4. Vârsta la căsătorie în comunitățile greco-catolice.....	235
III.4.5. Concluzii.....	238
III.5. Problema căsătoriei și a familiilor mixte.....	239
III.5.1. Căsătoriile mixte în eșantionul de lucru.....	243
III.5.2. Căsătoriile mixte în comunitățile ortodoxe.....	251
III.5.3. Căsătoriile mixte în comunitățile romano-catolice.....	256
III.5.4. Căsătoriile mixte în comunitățile greco-catolice.....	259
III.5.5. Concluzii.....	263
III.6. Concluzii finale.....	266
CAPITOLUL IV. Societatea hunedoreană de la cumpăna secolelor XIX-XX reflectată în memorialistică și presă.....	270
IV.1 Reflectarea societății hunedorene în descrierile de călătorie.....	271
IV.1.1. Viziunea călătorilor români.....	272
IV.1.2. Viziunea călătorilor străini.....	278
IV.2. Societatea hunedoreană de la cumpăna secolelor XIX-XX reflectată în presă.....	281
IV.2.1. Contrastele societății hunedorene oglindite în presa vremii.....	283
IV.2.2. Educația și rolul familiei.....	290
IV.2.3. Căsătoria și dragostea modernă.....	298
IV.2.4. Din dramele amorului.....	308
IV.2.5. Snoave din popor.....	314
IV.2.6. Societatea hunedoreană oglindită în imagini.....	323
IV.3. Concluzii.....	339

CONCLUZII.....	342
BIBLIOGRAFIE.....	353
ANEXE.....	368

Caracterul său de grup social fundamental face ca instituția familiei să fie permanent expusă influențelor externe, preluând din particularitățile ansamblului comunitar astfel că orice metamorfoză la nivelul societății se răsfrânge, într-o măsură mai mică sau mai mare, asupra ei. Acesta este unul din motivele pentru care studiul familiei a devenit o temă de interes pentru tot mai mulți specialiști însă, aria de cercetare mai oferă surprize reușind să aducă la lumină noi realități.

Prefacerile ce au avut loc în perioada dintre a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate a secolului XX în spațiul hunedorean, atât sub aspect politic cât și socio-economic au creionat o serie de antagonisme între realitățile tradiționale și elementele înnoitoare aduse de modernitate. Transformări ale mentalului colectiv sunt evidente, pe măsură ce ne apropiem de secolul XX, mai întâi în centrele urbane ale comitatului, pentru ca mai apoi să fie sesizabile și în localități rurale din vecinătate, ancorate într-o arie de influență ce determină o restructurare socio-profesională și existențială a lor. În acest context am considerat oportună și relevantă o abordare istorico-demografică a familiei hunedorene, în scopul reconstituirii realităților sociale și tipologiilor comunitare care caracterizează această regiune complexă dar puțin cercetată până în prezent, în raport cu Transilvania sau alte zone românești.

Demersul reclamă și o analiză a mecanismelor comportamentale generate de influențele externe, schimbări la nivelul mentalităților și sensibilităților, oferindu-ne explicații verosimile pentru realitățile istorice în scopul întregirii tabloului acestui areal. Incursiunea prin destinele familiei hunedorene de la cumpăna celor două veacuri este justificată și de diversitatea etno-confesională a zonei determinată de parcursul ei istoric, conferindu-i o anumită specificitate.

Totodată familia, prin funcțiile sale biologice și sociale declanșează ordinea comunitară, asigură transmiterea normelor și valorilor sociale în scopul stabilirii unui consens în cadrul comunității, permițându-ne astfel să identificăm caracteristicile tipului de societate regăsit în arealul hunedorean al veacurilor trecute.

O microistorie a familiei hunedorene vizează reliefarea modului în care schimbările politico-economice și socio-demografice din perioada cuprinsă între jumătatea secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX se răsfrâng asupra comportamentului matrimonial al indivizilor din acest areal și asupra derulării vieții de familie. Limitele temporale alese sunt date de referință pentru transformările suportate de această unitate administrativă, sfârșitul Revoluției Pașoptiste și începutul celui de-al Doilea Război Mondial fiind puncte de reper în planul relațiilor politico-economice dar și socio-demografice. Multiplele consecințe ale Revoluției de la 1848-1849 și ale Marelui Război influențează semnificativ comportamentul demografic al indivizilor din întreaga provincie, cu efecte vizibile și în spațiul hunedorean.

Paradigma cercetării reliefează contrastele societății hunedorene din intervalul temporal analizat, antiteza urban-rural ce oferă diverse modele comportamentale, mentalități diferite, o dinamică a nupțialității diferită, criterii de selecție maritală diferite.

Între a doua jumătatea a secolului XIX și prima jumătatea a secolului XX în arealul hunedorean predomina o societate rurală, caracterul urban al zonei fiind dat de câteva centre mai dezvoltate, ca urmare a intensificării activităților miniere și industriale.

Este cunoscut faptul că în societățile tradiționale șabloanele și constrângerile comunitare direcționează existența individului, anomaliile sunt privite cu agnosticism iar percepțiile morale și religioase reprezintă reguli sociale definitive. În acest context, comunitatea controla riguros și familia prin diverse imixțiuni în probleme ei interne, evident fiind faptul că orice dereglare în viața de familie putea determina o perturbare majoră a mecanismelor comunitare. Într-o asemenea paradigmă și evenimentele majore din viața individului (nașterea, căsătoria, moartea) erau supuse unui strict control comunitar, relația familie-comunitate fiind una profundă, sub toate aspectele.

Cum debutul vieții de familie are loc odată cu actul căsătoriei, demersul nostru este centrat voit pe prezentarea punctului de plecare în constituirea familiei, moment important în viața individului. Căsătoria beneficiind de o abordare mai profundă comparativ cu celelalte componente analizate iar surprinderea conexiunilor existente între comunitate și actul căsătoriei a vizat identificarea constrângerilor ce influențau aici procesul marital.

Familia hunedoreană nu primește doar influențe socio-economice fiind deopotrivă impactată și de transformările politico-legislative survenite în Transilvania în acele vremuri. Legislația laică și ecleziastică impun un anumit cadru în care se putea desfășura viața de familie iar căsătoria era administrată mai întâi de Biserică iar de la sfârșitul secolului XIX trece sub controlul statului.

Cum însă la cumpăna dintre veacuri societatea tradițională hunedoreană este supusă unei diluări progresive sub presiunea factorilor modernizatori, schimbări semnificative se constată pe măsură ce zona este integrată circuitului economic, cu puternice implicații la nivel socio-profesional și existențial. Dezvoltarea economică, industrializarea și urbanizarea aceste unități au antrenat modificări în relațiile de familie și în comportamentul marital al indivizilor. Cu toate acestea, transformările nu sunt vizibile la fel în toate localitățile hunedorene, mai proeminente fiind în centrele urbane și în aria din vecinătate, însă, puțin sesizabile în localitățile izolate ce rămân ancorate în tradițional, aici noutatea pătrunde mai greu iar schimbări în mentalul colectiv puțin sesizabile.

Așadar, sub imboldul înnoirii imaginea familiei și relația ei cu comunitatea se schimbă profund, modernizarea punându-și amprenta asupra mentalului colectiv care devine acum mai permisiv în privința derapajelor, concubinajul și divorțul dovedindu-se importante modalități de descoperire a realităților cotidiene hunedorene a acelor vremuri.

În privința surselor de documentare, cercetarea și-a propus să acopere o arie cât mai variată însă, în esență valorifică sursele arhivistice aflate în custodia Arhivelor Naționale ale României, Direcția Județeană Hunedoara. În parte ce evidențiază caracteristicile și evoluția istorică a zonei hunedorene dintre anii 1850-1940 am apelat la o istoriografie ce tratează epoca modernă pentru partea de prezentare generală a perioadei studiate recurgând totodată la o abordare istoriografică ce ține de cazul particular, cu referire directă la spațiul hunedorean

În scopul reliefării fenomenelor demografice hunedorene și prezentarea structurilor socio-profesionale din acest areal ne-am folosit de recensămintele efectuate de autoritățile statale de la vremea respectivă, făcând posibilă o punere în contextul demografic general, a eșantionului de lucru ales spre analiză.

Pentru dimensiunea demografică a punctului central al cercetării, căsătoria, informațiile cele mai importante ne sunt furnizate de registrele parohiale. În acest sens, am folosit ca sursă principală de documentare, registrele parohiale din șase localități hunedorene, corespunzătoare celor trei confesiuni reprezentative numerar, în spațiul hunedorean. Este vorba despre localitățile: Hunedoara (parohiile ortodoxă, romano-catolică, greco-catolică), Deva (parohiile ortodoxă, romano-catolică), Băcia (ortodoxă, greco-catolică), Băița (ortodoxă, romano-catolică), Beriu (ortodoxă-greco-catolică) și Brănișca (ortodoxă) alese datorită poziției geografice, importanței economice și diversității confesionale. Fiind o perioadă lungă de timp, de nouăzeci de ani și un număr considerabil de localități hunedorene am restrâns cercetarea pe acest eșantion care să ne redea realitățile nupțialității hunedorene, comparativ cu alte zone ale Transilvaniei.

Informații interesante despre realitățile societății hunedorene ne sunt oferite de jurnalele de călătorie ale peregrinilor ce au tranzitat aceste meleaguri la cumpăna veacurilor. Deopotrivă, presa vremii redă o imagine diferită și inedită a societății hunedorene și a mentalităților din epocă care vine să întregescă tabloul cercetării. Articolele, ilustrațiile, snoavele reprezintă un material util pentru studiul de față reușind să transpună cititorul în universul acelor vremuri, într-o realitate mult diferită de cea contemporană. Cu scopul integrării familiei hunedorene în tabloul general al familiei românești am apelat la o serie de studiile publicate care abordează tematica.

Lucrarea este structurată în patru capitole, cărora li se adaugă un studiu introductiv și concluziile cercetării, bibliografia și anexele întregind demersul.

Primul capitol, intitulat sugestiv *Spațiul hunedorean în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX* evidențiază limitele administrative ale comitatului și județului Hunedoara, condițiile fizico-geografice și sociale în care se derula viața locuitorilor de pe aceste meleaguri, aspectele economice și caracteristice demografice ale arealului cercetat. Capitolul reconstituie un scurt istoric al comitatului Hunedoara, devenit județul Hunedoara după Marea Unire păstrându-și însă în linii mari, aceeași întindere teritorială (pierde o suprafață de 114 kilometri pătrați în favoarea județelor Alba, respectiv Caraș-Severin).

Sub aspect politico-administrativ teritoriul hunedorean va traversa schimbările impuse de realitățile istorice ale perioadei suportând mai multe reorganizări în perioada cercetată corespunzătoare transformărilor politice și reformelor întreprinse de oficialitățile de la vremea respectivă.

Relieful și resursele naturale au contribuit într-o mare măsură la dezvoltarea economică a spațiului hunedorean, impunându-i profilul socio-profesional și structura demografică. Putem afirma că specificitatea zonei a modelat evoluția ei determinând totodată și prefaceri mentale la nivel individual și social.

În ceea ce privește dinamica populației hunedorene din intervalul analizat, datele redau evoluția sinusoidală înregistrându-se însă un spor demografic pe parcursul celor optzeci de ani aflați în analiză, de 127.809 locuitori, justificat atât prin condițiile generale de evoluție istorică a Transilvaniei cât și printr-o serie de particularități ale zonei hunedorene. Totodată, urmărind să surprindem acele modificări ale comportamentului demografic determinate de progresele înregistrate în plan economic de zonele hunedorene bogate în resurse naturale, concluziile desprinse reliefează o interdependență absolută între factorul economic și cel uman.

Cu toate că procesul de modernizare reclamă dezvoltarea centrelor urbane hunedorene specificul rural al zonei face ca în întreg intervalul analizat, ponderea cea mai mare a populației să revină mediului rural, un procent de peste 90%, cu o ușoară scădere în perioada interbelică.

Reliefarea structurii pe sexe și statut civil a populației hunedorene din intervalul 1850-1940 vine în scopul unei mai bune înțelegeri a dinamicii mariajelor din zonă. Datele prezintă o situație interesantă sub acest aspect constatându-se procente foarte apropiate a celor două sexe, cu ușoare decalaje în favoarea femeilor în perioada interbelică, fiind de înțeles dacă ne gândim la efectele avute de Primul Război Mondial asupra populației masculine.

În ceea ce privește statutul civil al populației se identifică menținerea unei constante a procentelor de-a lungul timpului, numărul ridicat al căsătoriilor reliefează o caracteristică

specifică societăților tradiționale iar numărul mare al celibatarilor și apariția divorțurilor denotă manifestări ale modernității.

Un aspect de care am ținut cont în demersul nostru a fost specificitatea zonei dată de diversitatea etnică și confesională care va influența în mod direct, formarea familiilor mixte. Cu toată diversitatea, românii au fost majoritari în acest spațiu în întreg intervalul analizat, cu un procent de peste 80% din totalul populației hunedorene iar etniile reprezentative au fost maghiarii și germanii, într-o creștere semnificativă odată cu intensificarea activității industriale de aici. De menționat faptul că regăsim și ați etnici însă într-un procent mai redus, concentrați în cea mai mare parte, în mediul urban hunedorean.

Într-un mod absolut firesc, avântul anumitor sectoare industriale au impregnat arealului hunedorean de la finalul secolului XIX, un nou profil ocupațional. Analiza întreprinsă reliefează o diminuare majoră a ponderii locuitorilor ce se ocupau cu agricultura, în favoarea sectorului industrial, minier și a altor activități specifice unui sistem economic nou, modern. Este evidentă tendința de modernizare spre care se îndrepta societatea hunedoreană la cumpăna dintre veacuri, în pofida specificului tradițional și a mentalității conservatoare se observă un progres al vieții, o îmbunătățire a condițiilor de trai și o schimbare la nivelul mentalității, mai accentuată ce-i drept, începând cu secolul XX și apoi, după Marea Unire.

Capitolul al II-lea al lucrării tratează raportul *Stat și comunitatea: vocea statului în problematica familiei* cu referire directă la instituția familiei, în încercarea de reliefare a măsurii în care puterea laică își asumă administrarea matrimonialului odată cu secularizarea societății. În zorii schimbărilor în sens modernizator actului căsătoriei naște polemici între stat și Biserică, cu puternice implicații la nivel comunitar. În acest sens, am încercat să surprindem modul în care comunitatea hunedoreană percepe progresul și această competență sporită a statului în viața de familie, reliefând atitudinile contrastante de la o zonă la alta, în raport cu specificul ei.

Demersul având ca subiect familia, filonul central fiind actul căsătoriei, am abordat tangențial și problema legislației matrimoniale civile de la sfârșitul secolului XIX ce va provoca ample schimbări în modul de încheiere a unui mariaj, statul controlând de acum actul căsătoriei, schimbându-și dinamica raportului cu comunitate.

În privința raportului comunitate-secularizare/modernizare se conturează două direcții antagonice. Pe de o parte, regăsim civilizația hunedoreană sătească cu un puternic zel religios, mai puțin receptivă la normele promovate de societatea modernă iar pe de altă parte, civilizația urbană, dornică de înnoire. Temerea resimțită în societatea hunedoreană a veacurilor trecute, mai ales în cea rurală era legată de disfuncționalitățile pe care modernizarea le putea provoca societății și vieții de familie, atunci când individul și comunitatea se raportează eronat la

conceptul de noutate. Deprinderi condamnate de societatea se evidențiază în dinamica cuplului și în procesul de emancipare al femeii burgheze care se poziționează acum, total diferit, față de rolurile tradiționale de soție și mamă.

Al treilea capitol începe studiul propriu-zis al filonului central al cercetării, căsătoria. Intitulat *Căsătoria între tradițional și modern*, acesta reconstituie dinamica comportamentului nupțial al indivizilor hunedoreni în perioada cuprinsă între anul 1850, moment declanșator al schimbărilor și 1940, an ce încheie o semnificativă etapă istorică, interbelicului aducând o serie de schimbări socio-politice și demografice oferindu-ne o perspectivă nouă asupra nupțialității hunedorene.

Fiind o zonă destul de vastă, în analiza fenomenului nupțialității am recurs la alegerea unui eșantion de lucru format din șase localități hunedorene din cadrul cărora am investigat doisprezece parohii, corespunzătoare celor trei confesiuni reprezentative numeric (ortodoxă, romano-catolică, greco-catolică). Demersul permite vizualizarea fenomenului din perspectiva dinamicii nupțialității, distribuirii sezoniere a căsătoriilor, vârsta și statutului civil al mirilor precum și mariajele mixte formate aici.

Investigația întreprinsă reliefează o dinamică sinuoasă a nupțialității din eșantion, cu oscilații semnificative ce pun în evidență atât respectarea modelelor generale ale societății tradiționale, cât și reflectarea elementelor de noutate. După o creștere vizibilă, începută la jumătatea secolului XIX urmează declinul de la începutul secolului XX și care se continuă în perioada interbelică maximul numeric al căsătoriilor oficiate fiind atins, de cele trei confesiuni analizate, între anii 1881-1890. Raportând procentul ridicat al nupțialității la sporul demografic este evident că cei doi factori se influențează reciproc, după 1880 și populația eșantionului cunoscând un avânt demografic semnificativ.

În ceea ce privește perioada de încheiere a căsătoriilor, se observă că sistemul muncilor agricole și calendarul religios determină o concentrare a acestora spre câteva luni din an, toamna târziu și iarna fiind momentele potrivite pentru organizarea nunții. Datele analizate notează ca luni preferate de enoriașii din eșantion pentru căsătorie februarie (17,8%) și noiembrie (15,08%) în timp ce la limita inferioară se plasează martie (1,46%) și decembrie (1,13%). Lunile de vară sunt și ele sărace în astfel de manifestări, mai ales din pricina faptului că era perioada muncilor agricole. Realitățile cu privire la distribuția sezonieră a mariajelor evidențiază atât respectarea normelor tradiționale prescrise de Biserică și ritmul muncilor agricole, mai cu seamă în mediul rural, cât și reflectarea elementelor de noutate, mai accentuate în spațiul citadin, aici căsătoriile fiind mai puțin condiționate de cei doi factori.

Cum era de așteptat și vârsta reprezenta un element definitoriu în alegerea partenerului iar practica regăsită în eșantion era aceea ca femeia să aibă o vârstă mai mică decât bărbatul. Acest aspect al analizei ne-a dezvăluit un comportament interesant, o polarizarea a majorității mirilor în intervalul de vârstă 20-40 ani, procentul bărbaților depășindu-l pe cel al femeilor, cu 31,67%. Totodată, multe fete din comunitățile rurale aleg să se căsătorească mult mai devreme de împlinirea vârstei de 20 ani, manifestând astfel un comportament discordant în condițiile în care, băieții erau condiționați de rigorile legislației militare.

Următorul interval de vârste preferat de indivizii eșantionului nostru pentru căsătorie îl reprezintă 40-60 ani și doar într-un procent de 1,13% din totalul căsătoriilor miri aveau vârsta peste 60 de ani, numărul bărbaților depășindu-l, de data aceasta, pe cel al femeilor. Vârsta mai înaintată la căsătorie a fost, în cele mai multe cazuri, asociată recăsătoririlor. O stare materială bună sau un statut profesional superior puteau reprezenta criterii capabile să influențeze un nou mariaj. Analiza fenomenului reliefează faptul că în localitățile analizate persoanele văduve alegeau cel mai adesea parteneri mai tineri, situație vizibilă mai cu seamă în cazul bărbaților însă, acolo unde situația materială nu le permitea astfel de alegeri se văd nevoiți să accepte o parteneră cu statut civil similar, poate chiar mai în vârstă.

O limită a cercetării întreprinse este dată de faptul că la un procent de aproximativ 10,72% mariaje din eșantion nu avem precizată vârsta mirilor astfel că, pentru veridicitatea concluziilor emise analiza se raportează la acele mariaje ce oferă și astfel de informații.

Referindu-ne la criteriul ce vizează statutul civil al partenerului ales este sesizabil faptul că, în general indivizii optau pentru parteneri cu însușiri similare, constatându-se însă și o serie de abateri de la această practică impuse, fie de piața maritală, fie de necesitățile traiului cotidian, întâlnindu-se numeroase mariaje de tipul văduv-jună. Analiza întregului eșantion reliefează un procent de 77,49% căsătorii protogame din numărul total.

Chiar dacă cea mai mare parte a cercetării vizează aspecte legate de întemeierea familiei am încercat să redăm și disoluția cuplului survenită ca urmare a decesului unui partener sau în urma divorțului, realitate ce determină un număr semnificativ de recăsătoriri. Datele evidențiază faptul că la toate cele trei confesiuni avute în analiză bărbații se recăsătoreau mult mai repede decât femeile, uneori chiar cu tinere necăsătorite explicabil pe de o parte, dacă ne gândim că în vremurile respective bărbații nu se ocupa de activitățile casnice. Procentul ridicat al văduvilor recăsătoriți din mediul urban (63,9%) raportat la zona rurală (36,1%) evidențiază mărimea și diversitatea pieței maritale din spațiul citadin și totodată, lipsa cutumelor și constrângerilor ce condamnau deseori astfel de alegeri, semn că eliberarea individului de sub controlul comunitar era tot mai evidentă.

Societatea hunedoreană a veacurilor trecute era în mare măsură una tradițională, cu o mentalitate închisă și pentru care divorțul nu reprezenta o practică uzuală, fiind cel mai adesea condamnat de comunitate. Această realitate este accentuată și de procentul scăzut al mariajelor din eșantion ce implică un partener divorțat (aproximativ 2,04%). Cu toate acestea, numărul mare al divorțaților recăsătoriți din mediul urban (65,22%) reliefează faptul că în spațiul citadin critica socială era mult diminuată iar cei pricinuiți puteau recurge mult mai ușor o separare legală, pentru ca mai apoi să-și refacă în condiții mai bune viața de familie.

Diversitatea etno-confesională a spațiului hunedorean a pretins cercetării noastre și o abordare a problemicii familiilor mixte. Realitățile etno-confesionale ale eșantionului de lucru coroborate cu dimensiunea pieței maritale oferă o particularitate fenomenului marital analizat accentul fiind pus pe confesiune fără a neglija însă importanța etniei.

Analiza registrelor parohiale au evidențiat pentru eșantionul de lucru un număr total de 410 căsătorii mixte confesional, reprezentând 9,08% din numărul total al căsătoriilor oficiate în eșantion între 1850-1940, acestea fiind mai numeroase în mediul urban decât în zona rurală semn că sub imboldul tradiționalismului, la sat majoritatea mariajelor se încheiau în interiorul aceleiași localității și cu partener de aceeași confesiune. În schimb, spațiul citadin oferea o piață maritală mai ofertantă sub toate aspectele și aici un reper important în alegerea partenerului l-a reprezentat deseori, aspirația spre un statut social superior. Tocmai acest contrast conturează o imagine interesantă a fenomenului nupțial hunedorean.

Raportându-ne la cele trei confesiuni am constatat că în cazul tuturor s-au înregistrat căsătorii mixte, într-o creștere numerică, pe măsură ce ne apropiem de secolul XX, cu o apetență mai mare a femeilor pentru alegerea unui partener de altă confesiune. Având în vedere că de cele mai multe ori numărul femeilor era mai mare decât al bărbaților, fenomenul este explicabil, fiind nevoite să accepte ceea ce piața matrimonială oferea la un moment dat.

Încercând să surprindem modul în care drumul spre modernizare a societății hunedorene influențează încheierea căsătoriilor mixte putem evidenția interferența acestora la un moment dat, fiind evidentă o schimbare a opticii față de aceste uniuni, mai ales în perioada interbelică când devin tot mai numeroase. Așadar, după prima conflagrație mondială indivizii se eliberează tot mai mult de constrângerile epocii precedente iar Biserica devine mai permisivă în privința căsătoriilor oficiate în afara propriei arii confesionale.

Cercetarea reliefează faptul că toate schimbările petrecute în societatea hunedoreană din a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate a secolului XX provoacă mutații în viața de familie și influențează criteriile de selecție maritală ale indivizilor, plasând actul căsătoriei între tradițional și modern. În mod cert aceste manifestări nu sunt uniforme în întreg arealul

hunedorean, unele zone rămânând reticente la înnoire. Centrele urbane sunt precursorile aspectelor modernizatoare, în societatea citadină conformismul nemaifiind funcțional. În timp, dinspre orașele hunedorene influențele moderne se vor răsfrânge și asupra mediului rural, schimbând ușor mentalitatea indivizilor de aici.

Ultimul capitol al tezei, cu titlul *Societatea hunedoreană de la cumpăna secolelor XIX-XX reflectată în memorialistică și presă* oferă o imagine inedită asupra familiei și societății hunedorene conturată de peregrinii și jurnaliștii acelor vremuri înfățișând sub o altă formă problemele esențiale ce au animat societatea hunedoreană la cumpăna veacurilor trecute.

Limita dintre secolele XIX-XX este reprezentativă din prisma transformării societății hunedorene din una eminentă agrară, cu o mentalitate conservatoare într-una industrializată, cu o vizibilă deschidere spre înnoire. Din această perspectivă, relatările călătorilor ce tranzitează sau poposesc pentru o vreme în acest spațiu ne oferă o viziune obiectivă asupra acestor ținuturi, observațiile și impresiile lor venind din partea unora ce sunt străini de aceste meleaguri.

Însemnările călătorilor despre aceste meleaguri scot în evidență fapte banale care fără o astfel de expunere rămâneau nemărturisite. Străinul reușește să surprindă ineditul, oferindu-ne posibilitatea de a-l alipi la informațiile oferite de celelalte izvoare documentare, completând demersul. Chiar dacă regăsim puține însemnări referitoare la viața de familie a hunedorenilor mărturiile lor sunt reprezentative pentru imaginea generală a societății, sub aspectul habitatului, alimentației și moravurilor, călătorii străini arătându-se fascinați de pitorescul locurilor, de obiceiurile și tradițiile moștenite de la străbuni.

Presa vremii ne ajută să recreăm dintr-o altă perspectivă tabloul societății hunedorene din veacurile trecute. Gazetarii ne oferă informații despre viața de familie, roluri de gen, aspecte legate de alegerile maritale, învățăminte cu privire la educația și creșterea copiilor, toate transformările sociale reflectându-se și în articolele acelor vremuri.

Deopotrivă, jurnalele expun efectele negative ale modernizării fiind foarte des abordată problema moralității și comportamentul viciat al indivizilor. Presa furnizează informații despre menajul gospodăriei reflectând contrastele existenței feminine tradiționale și burgheze, rolul femeii în societate, necesitatea accesului la educație sau dimpotrivă, păstrarea rolului tradițional în cadrul familiei dar nu neglijează nici domnii, cărora le oferă prețioase sfaturi pentru o căsnicie fericită.

O modalitate inedită de a transmite mesajul către cititor au reprezentat-o anecdotele. Pe lângă rolul de amuzament este evident un rolul educativ fiind satirizate moravurile societății, superficialitatea și caracterul viciat al tinerelor tocmai în scopul conturării unui discurs care să îndrepte astfel de comportamente.

Imaginea a reprezentat o altă sursă cu ajutorul căreia gazetarii încearcă reconstituirea realităților sociale hunedorene, prin intermediul ei fiind reliefate anumite realități sociale și stereotipuri transpunând cu ușurință privitorul în contextul veacurilor trecute.

Din analiza făcută putem spune că jurnalele locale s-au aplecat asupra problematicii vieții de familie, a relațiilor de gen, a educației, a rolului femeii în familie și societate iar în funcție de subiectul tratat redactorii au încercat să-și structureze conținutul în așa manieră încă să redea în mod cât mai real pulsul cotidian. Chiar dacă nu putem cuantifica impactul avut obiectivul gazetarilor se evidențiază foarte clar, concentrarea lor pe problemele esențiale ale societății vremurilor respective. Trebuie precizat faptul că aspectele evidențiate sunt de foarte multe ori, specifice întregii societății transilvănene și chiar a cele românești.

În concluzie, putem afirma că modernizarea a provocat o serie de schimbări arealului hunedorean înlocuind tot mai mult existența tradițională cu un complex de factori specifici societăților occidentale. În tot acest context al înnoirilor societatea este pusă într-o dilemă din pricina faptului că, pe de o parte își dorește progresul și alinierea cu realitățile europene iar pe de altă parte, se teme de pierderea rânduiei moștenite de la înaintași.

Tocmai această ambiguitate conturează contraste evidente în existența hunedoreană a veacurilor trecute, realitățile conservatoare ale comunității tradiționale și mentalitatea modernă a spațiului citadin. În pofida tuturor schimbărilor, cutumele impregnate de-a lungul timpului nu vor fi niciodată înlăturate complet, critica socială persistând până în zilele noastre. Comunitatea hunedoreană rezervându-și dreptul de a reacționa în conformitatea cu propriile dorințe și nevoi, raportate la particularitățile locului.

Cuvinte cheie: familie, căsătorie, modernizare, industrializare, comitat, aspecte demografice, rural, urban, spațiul hunedorean, strategii maritale

BIBLIOGRAFIE

I. SURSE PRIMARE

I.1. Izvoare inedite

1. Arhivele Naționale ale României – Serviciul Județean Hunedoara (A.N.-D.J.HD), Fond Colecția Registre de Stare Civilă
  - *Registru cununați-Parohia ortodoxă Deva (1851-1920)*;
  - *Registru căsătoriți-Parohia ortodoxă Hunedoara (1870-1949)*;
  - *Registru cununați-Parohia ortodoxă Băița (1819-1885)*;
  - *Matricula cununaților-Parohia Ortodoxă Băcia (1854-1919)*;
  - *Registru cununați-Parohia ortodoxă Beriu (1876-1950)*;
  - *Registru cununați-Parohia ortodoxă Brănișca (1851-1927)*;
  - *Registru nașcuți, căsătoriți, morți-Parohia greco-catolică Hunedoara (1866-1873)*;
  - *Registru nașcuți, căsătoriți, morți-Parohia greco-catolică Băcia (1875-1892), (1892-1940)*;
  - *Registru botezați, cununați, morți-Parohia greco-catolică Beriu (1860-1940)*;
  - *Registru cununați-Parohia romano-catolică Deva (1871-1900)*;
  - *Matricula cununați-Parohia romano-catolică Hunedoara (1871-1900)*;
  - *Registru cununați-Parohia romano-catolică Băița (1886-1949)*;
2. A.N.-D.J.HD, Fond Prefectura Județului Hunedoara (Comitatul), Dosar 2/1869;
3. A.N.-D.J.HD, Fond Prefectura Județului Hunedoara, Dosar 183/1919, Dosar 81/1921, Dosar 14/1922, Dosar 1/1925;

I.2. Izvoare edite

1. MANUILĂ, Sabin, *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, Vol. VI. Profesiuni*, București, Editura Institutului Național de Statistică, 1938;
2. ROTARIU, Traian, (coord.), *Recensământul din 1850. Transilvania*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2004;
3. Idem, *Recensământul din 1857. Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Staff, 1997;
4. Idem, *Recensământul din 1869. Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1997;
5. Idem, *Recensământul din 1880. Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Staff, 1997;

6. Idem, *Recensământul din 1890 și recensământul țiganilor din 1893, Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Staff, 2008;
7. Idem, *Recensământul agricol din 1895. Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Staff, 2003;
8. Idem, *Recensământul din 1900. Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Staff, 1999;
9. Idem, *Recensământul din 1910. Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Staff, 1999;
10. Idem, *Recensământul din 1930. Transilvania*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană;

II. LUCRĂRI GENERALE ȘI SPECIALE

II.1. Volume științifice/monografii

1. BACIU, Petru, *Orăștia-de la târg, reședință de scaun și oraș, la municipiu*, Deva, 1995;
2. BALOG, Iosif Marin, *Dileme modernizării. Economie și societate în Transilvania 1850-1875*, International Book Access, 2007;
3. BALOG, Iosif Marin, *Mirajul aurului. Economie și societate în „Cadrilaterul aurifer” al Apusenilor 1750-1914*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016;
4. BARA, Ioan Sebastian, TOMA, Denisa, LAZĂR, Ioachim, (coord.), *Județul Hunedoara, monografie*, volumul I, II, III, Editura Timpul, Deva, 2012;
5. BARA, Ioan Sebastian, BALASZ, Marcela, DOBREI, Florin, IONAȘ, Vasile, LAZĂR Ioachim, LAZĂR, Liviu, POPA Paulina, TOMA Denisa, (coord.), *Județul Hunedoara, monografie (Om, Natură, Ocupații)*, volumul IV, Casa de Editură Emia, 2014, Deva;
6. BARBU, Daniel, *Firea românilor*, București, Editura Nemira, 2000;
7. BARON, Mircea, *Cărbune și societate în Valea Jiului. Perioada interbelică*, Editura Universitas, Petroșani, 1998;
8. BATHORY, Ludovic, *Societăți carbonifere și sistemul economic și politic al României*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999;
9. BERNEA, Ernest, *Civilizația română sătească*, Editura Vremea, București, 2006;
10. BIRĂU, Petru Ilie, *De la cercetarea etnografică afectivă la expresia artistică*, București, Editura Codex Aureus, 2018;
11. BOLOVAN, Ioan, *Transilvania între revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2000;

12. BOLOVAN, Ioan, COVACI Diana, DETEȘAN Daniela, EPPPEL Marius, HOLOM Crinela Elena, *Legislația ecleziastică și laică privind familia românească din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, coordonatori Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2009;
13. BOLOVAN, Ioan, POP, Ioan Aurel, *Istoria Transilvaniei*, Editura Școala Ardeleană, Cluj Napoca, 2016;
14. BOLOVAN, Sorina Paula, *Familia în satul românesc din Transilvania*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1999;
15. BOZAC, Ileana, PAVEL, Teodor, *Călătoria împăratului Iosif al II-lea în Transilvania la 1773*, volumul I, Cluj-Napoca, 2007;
16. BRAN, Atanasie, *Monografia județului Hunedoara*, Editura Matinal, Petroșani, 2001;
17. BRIE, Mircea, *Familie și societate în nord-vestul Transilvaniei: (a doua jumătate a secolului XIX - începutul secolului XX)*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2008;
18. BRIE, Mircea, *Căsătoria în nord-vestul Transilvaniei (a doua jumătate a secolului XIX-începutul secolului XX). Condiționări exterioare și strategii maritale*, Editura Universității din Oradea, 2009;
19. BULGARU, Valeriu, *Fenomenul agrar*, Editura de Vest, Timișoara, 2004;
20. BURKE, Peter, *Eyewitnessing: The Use og Images as Historical Evidence*, Editura Reaktion Books, Londra, 2001;
21. CERNELEA, Eugen, *Pășunile și păstoritul în Parcul Național Retezat*, Editura Călăuza, Deva, 2004,
22. CERNOVODEANU, Paul, BUȘĂ, Daniela, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea (1831-1840) volumul III*, București, Editura Academiei Române, 2006;
23. CHAUNU, Pierre, *Civilizația Europei în Secolul Luminilor*, vol. I, București, Editura Meridiane, 1986;
24. CHINDLER, Nicolae, *Combinatul siderurgic Hunedoara. Tradiție și progres în siderurgie. 1884-1974*, Sibiu, 1974,;
25. CHIRICĂ, Neculai, RĂCEANU Viorel, *Sub cerul purpuriu al Hunedoarei*, Hunedoara, 1976;

26. CIUPALĂ, Alin, *Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea: între public și privat*, București, Editura Meridiane, 2003;
27. *Combinatul Siderurgic Hunedoara. Tradiție și progres în siderurgie, 1884-1974*, Editura pentru Turism, 1974;
28. CONEA, Ion, *Clopotiva – un sat din Hațeg*, Editura Academiei Române, București, 2010;
29. COSTAFORU, Xenia, *Cercetarea monografică a familiei*, Editura Tritonic, București, 2005;
30. CUCU, Vasile, *Orașele României*, Editura Științifică, București, 1970;
31. DUMĂNESCU, Luminița, *Transilvania copiilor. Dimensiunea demografică a copilăriei la românii ardeleni (1857-1910)*, Cluj, Editura Argonaut, 2006;
32. DUMĂNESCU, Luminița, BOLOVAN Ioan, *Intermarriage in Transylvania, 1845-2010*, Peter Lang Edition;
33. DUMĂNESCU, Luminița, MÂRZA, Daniela, EPEL, Marius, *Intermarriage throughout History* Cambridge Scholars Publishing, 2014;
34. FLOCA, Octavian, ȘUIAGA Victor, *Ghidul județului Hunedoara*, Tipografia Județeană, Deva, 1936;
35. FREVERT, Ute, HAUPT H.-G., *Omul secolului XX*, Editura Polirom, București, 2002;
36. GAVRILĂ, Irina, „*Celălalt autentic*” *Lumea românească în literatura de călătorie (1800-1850)*, București, Editura Oscar Print, 2010,
37. GHIUCHESCU, Enea, *Valea Jiului*, Anuarul II al Liceului de Stat pentru băieți din Petroșani pentru anul școlar 1920-1921, Jiu Cultural, Petroșani;
38. GOODY, Jack, *Familia europeană. O încercare de antropologie istorică*, Editura Polirom, București, 2003;
39. GRUIESCU, I. S., GRUMĂZESCU, C, *Județul Hunedoara*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1970;
40. GRAF, Rudolf, *Domeniul Bănățean al StEG (1855-1920)*, Editura Banatica, Reșița, 1997;
41. GRAVA, Augustin-Leontin, *Realități demografice și social-economice în plasa Cehu Silvaniei (1848-1950)*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2020;
42. GRONCZ, Josef, BOGNAR, Bela, *Frumosul județ Hunedoara/Beautiful Hunedoara county/Szep Hunyad megyenk*, Editura Szep Sopronunk Kiado, 2012;

43. HANGIU, I., *Dicționarul presei literare românești 1790-1990*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996;
44. HAMANGIU, Constantin, *Codul civil adnotat*, volumul I, Editura All Beck, 1999;
45. HOLOM, Elena Crinela, *Individ, familie, comunitate. Comportament demografic, relații familiale interetnice și interconfesionale în satele din trecutul Albei (1850-1910)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009;
46. IANCU, Gheorghe, *Justiție românească în Transilvania (1919)*, Editura Ecumenica Press, Cluj-Napoca, 2006;
47. ILIESCU, Ion, ISTRATE, Tiberiu, *Orăștie 750 de ani*, Deva, 1974;
48. ILUȚ, Petru, *Sociopsihologia și antropologia familiei*, Iași, 2005;
49. IORGA, Nicolae, *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906*, București, Editura Saeculum, 2005;
50. *Istoria Românilor*, București, 2003, VIII;
51. IȘFĂNONI, Rusalini, *Pădurenii Hunedoarei. O viziune etnologică*, București, 2004;
52. JAKAB, Albert, LEHEL, Zsolt-Peti, *Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România*, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2009;
53. JIANU, Nicu, SVOBODA, Tiberiu, *Turism și istorie în Valea Jiului*, Petroșani, 2010;
54. JINGA, Victor, *Problemele fundamentale ale Transilvaniei*, volumul II, Astra Brașov, 1945;
55. KNOBEL, John E., *Demographic Behavior in the Past: A Study of fourteen German village populations in the eighteenth and nineteenth centuries*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988;
56. LAZĂR, Ioachim, LAZĂR, Dan, *Din istoria metalurgiei hunedorene. 110 ani de la punerea în funcțiune a primului furnal de la Hunedoara 1884-1994*, Hunedoara, 1994;
57. LASCAROV, A. Sergiu, IONESCU, D., *Constituțiunea României din 1923, adnotații cu dezbateri parlamentare și jurisprudențe*, Editura Tipografia „Cuvântul Judiciar”, Societatea Anonima, București 1925;
58. LIVI BACCI, Massimo, *Populația în istoria Europei*, Editura Polirom, București, 2003;

59. MACOVEI, Anamaria, *Familia în presa românească din Transilvania între 1868-1938: text, ilustrații și caricaturi*, Editura Academiei Române, Centrul de Studii Transilvane Cluj-Napoca, 2015;
60. MANCIULEA, Ștefan, *Românii și minoritățile etnice la nord-vestul țării*, Biblioteca „Astra”, Sibiu, 1935;
61. MARICA, George Em., *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, vol. III, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980;
62. MARIN, Simion Florea, *Nunta la români*, Editura I.O., București, 2000;
63. MARTINOVICI, C., ISTRATI, N., *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj Napoca, 1921;
64. MATEȘ, Ștefan, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, Editura Științifică, București, 1977;
65. *Monografia demografică a județului Hunedoara*, Tipografia Deva, 1974;
66. *Monografia Societății „Petroșani”*, 1925;
67. MUREȘAN, Florin Valeriu, *Satul românesc din nord-estul Transilvaniei la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca;
68. NEGOESCU, Cristu S., *Ardealul nostru. Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul din punct de vedere geografic, economic, administrativ și mai ales financiar*, Tipografia Gutenberg, București, 1919
69. NEAG, Romulus, *Monografia municipiului Brad*, Editura Corvin, Deva, 2009;
70. NICOARĂ, Simona, *O istorie a secularizării. Avatarurile creștinismului și triumfalismul mesianismului noilor ere (sec. XIX-XX)*, volumul II, Cluj-Napoca;
71. NICOARĂ, Teodor, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001;
72. ONOFREI, Adrian, *Districtul Năsăud (1861-1876)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010;
73. PASCU, Ștefan, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1971;
74. PASCU, Ștefan, *Populație și societate. Studii de demografie istorică*, volumul I, Editura Dacia, 1972 Cluj, 1972;
75. PILLY, Nikolaus Rudolf , FRENȚONI, Doinel, *Uzina „Victoria” Călan (1870-1970)*, IPH Deva, 1970;
76. PLATON, Gheorghe, *Istoria românilor*, volumul VII, Editura Enciclopedică, București, 2003;

77. PÎRNAC, Iulian-Liviuc, *Imaginea Transilvaniei în viața publică din România în anii 1866-1876*, Teză de doctorat, Universitatea din București;
78. POP Ioan-Aurel Pop, NAGLER Thomas, MAGYARI Andras, *Istoria Transilvaniei*, volumul III (de al 1711 până la 1918), Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2009;
79. PRODAN, David, *Transilvania și iar Transilvania*, Editura Enciclopedică, București, 1992;
80. RADU, Iacob, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Tipografia Gutenberg, Lugoj, 1913;
81. RĂDUȚIU, Aurel, *Romos (jud. Hunedoara). Protocolul ședințelor reprezentanței comunale 1896-1912*, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2014,;
82. RETEGAN, Simion, *Satul românesc din Transilvania, ctitor de școală (1850-1867)*, Editura Echinox, Cluj-Napoca 1994;
83. RETEGANU, Ion Pop, *Povești ardelenesti*, București, Editura Ion Creangă, 1981;
84. RODERICK, Philips, *Untying the knot. A short history of divorce*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991;
85. ROTARIU, Traian, *Demografia și sociologia populației. Structuri și procese demografice*, Editura Polirom, București, 2009;
86. ROTARIU, Traian, *Studii demografice*, Iași, Editura Polirom, 2010;
87. RUSIECKI, E., *Județul Hunedoara, Monografie*, Tipografia Dreptate, Deva, 1925;
88. SAMUILĂ, Sabin, *Studiu etnografic asupra populației României*, Editura Institutului Central de Statistică, București, 1940;
89. SÂRBU, I. D., *Povești petrolene*, Iași, Editura Junimea, 1973;
90. SICOE, Ioan, JIANU, Nicu, *Județul Hunedoara zone etnografice*, Editat de Societatea Culturală „Avram Iancu” din România -Filiala Deva, Deva, 2008;
91. SIMIONESCU, Ion, *Orașe din România*, București, 1925;
92. STANCA, Sebastian, *Monografia istorico-geografică a localității Petroșeni*, Editura Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu”, Petroșani, 1996,;
93. STĂNCIOIU, Petru Tudor, RĂDUȚIU, Aurel, *Romos (jud. Hunedoara). O istorie în imagini 1850-1950*, Editura Presa Universitară Clujeană, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2017;
94. ȘANDRU, Dumitru, *Satul românesc între anii 1918-1944*, Casa de Presă și Editură „Cronica”, Iași, 1996;

95. ȘIȘEȘTEAN, Gheorghe, *Etnie, confesiune și căsătorie în nord-vestul Transilvaniei*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2002;
96. ȘTEFĂNESCU, Barbu, *Între pâini*, Editura Academia Română Centru de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012;
97. ȘUIAGĂ, Victor, *Deva, contribuții monografice*, volumul I, Editura Emia, Deva, 2010;
98. TINAYRE, Marcelle, *Istoria iubirii*, București, Editura „Viața Românească”, 1992;
99. TREBICI, Vladimir, *Demografia*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979;
100. TUFESCU, Victor, *România*, Editura Științifică, București, 1974;
101. ȚARCĂ, Mihai, *Demografie*, București, 1997
102. VASILE, Liliana Andreea, *Să nu audă lumea. Familia românească în Vechiul Regat*, București, Editura Tritonic, 2010;
103. VELICA, Ioan, BARBU, Mihai, SCHRETER, Carol, *Petroșaniul de altădată*, Editura Matinal, Petroșani, 1999;
104. VISKI, Laurențiu, JIANU, Ioan, *Poiana Ruscă 220 (1754-1974)*, Deva, 1974;
105. VOICULESCU, Sorina, *Orașele din Câmpia de Vest. Structuri și funcționalități urbane*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2004;
106. VOINEA, Maria, *Familia și evoluția sa istorică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978;

II.2. Studii/capitole în volume colective

1. ACHIM, Viorel, „Dezvoltarea statisticii demografice în România și condiționările sale politice. Cazul recensămintelor populației din 1930 și 1941” în *Schimbare și devenire în istoria României*, coord. Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, Academia Română Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008;
2. ALBERT, Carmen, „Inter-War reflections on Mixed marriages in Banat”, în vol. *Intermarriage throughout History* Edited by Luminița Dumănescu, Daniela Mârza and Marius Eppel, Cambridge Scholars Publishing, 2014;
3. ARDELEANU, Constantin, „Călătoria în Banat a baronului Frederick John Monson (1839)”, în volumul „*Celălalt autentic*” *Lumea românească în literatura de călătorie (1800-1850)*, coord. Irina Gavrilă, București, Editura Oscar Print, 2010;
4. BALOG, Iosif Marin, „Agenți interni ai modernizării economice a Transilvaniei la mijlocul secolului al XIX-lea (1850-1875)” în *Tradiție și modernizare în societatea*

- transilvăneană (1850-1918)*, coord. Teodor Pavel, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2003;
5. BALOG, Iosif Marin, „Reformele agrare la mijlocul secolului al XIX-lea și efectele lor asupra modernizării în societatea transilvană (1850-1880)”, în *Schimbare și devenire în istoria României*, coord. Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, Academia Română Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008;
  6. BALOG, Iosif Marin, LUMPERDEAN Ioan, „Proprietari, întreprinzători și acționari la societățile miniere din „Cadrilaterul aurifer” al Apusenilor – 1850-1914”, în *Fenomene economice și financiare în spațiul românesc în secolele XIX-XX. Studii de economie regională*, coord. Iosif Marin Balog, Rudolf Graf, Ioan Lumperdean, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016;
  7. BARON, Mircea, „Nașterea unui oraș industrial: Petroșani”, în *Fenomene economice și financiare în spațiul românesc în secolele XIX-XX. Studii de economie regională*, coord. Iosif Marin Balog, Rudolf Graf, Ioan Lumperdean, Presa Universitară clujeană, Cluj-Napoca, 2016;
  8. BOLOVAN, Sorina Paula, „Legislația cu caracter matrimonial la românii din Transilvania în a doua jumătate a sec. al XIX-lea”, în *Studii de Istorie a Transilvaniei*, coord. Sorin Mitu, Florin Gogâltan, Asociația Istoricilor din Transilvania și Banat, Cluj-Napoca, 1994;
  9. BOLOVAN, Sorina Paula, BOLOVAN, Ioan, „Considerații privind vârsta la căsătorie la românii transilvăneni în secolul al XIX-lea”, în vol. *Transilvania în epocile modernă și contemporană. Studii de demografie istorică*, coord. Ioan Bolovan, Cluj Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002;
  10. BOLOVAN, Sorina Paula, BOLOVAN, Ioan, „Căsătoriile mixte în Transilvania la sfârșitul epocii moderne. Considerații demografice”, în vol. *Căsătoriile mixte în Transilvania. Secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*, coord. Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2005;
  11. BOLOVAN, Sorina Paula, BOLOVAN, Ioan, „Familie și comportament matrimonial în Transilvania între 1850-1914 (între tradiție și modernizare)” în *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007;
  12. BOLOVAN, Ioan, EPEL, Marius, „Churches and Interfaith Marriages in Transylvania: From 1895 to the Present”, în vol. *Intermarriage throughout History*,

- Edited by Luminița Dumănescu, Daniela Mârza and Marius Eppel, Cambridge Scholars Publishing 2014;
13. BOLOVAN, Ioan, „The Quantitative Dimension of Mixed Marriages in Transylvania at the End of the Long Nineteenth Century” în vol. *Intermarriage in Transylvania, 1895-2010*, Ioan Bolovan/Luminița Dumănescu (eds.), Peter Land Edition;
  14. BRIE, Mircea, „Concubinajul-formă a erodării și disoluției familiei în spațiul Crișenei (începutul secolului XX)”, în vol. *Perspective demografice, istorice și sociologice. Studii de populație*, coord. Ioan Bolovan, Cornelia Mureșan, Mihaela Hărăguș, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008;
  15. BUCUR, Adrian, „Aspecte privind căsătoriile mixte la Ineu (județul Arad) în a doua jumătate a secolului al XIX-lea” în vol. *Căsătoriile mixte în Transilvania (sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX)*, coord. Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu” 2005;
  16. BURIAN, Dana Emilia, „Aspecte privind violența conjugală în Transilvania în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;
  17. BURIAN, Dana-Emilia, „Emanciparea femeii și rolul ei în problema divorțului în a doua jumătate a secolului XIX în Transilvania”, în vol. *În căutarea fericirii. Viața familială în spațiul românesc în sec. XVIII-XX*, coord. Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteșan, Marius Eppel, Elena Crinela Holom, Presa Universitară Clujeană, 2010;
  18. BUȘĂ, Daniela, „Divorțul în relatările călătorilor străini din prima jumătate a secolului la XIX-lea”, în vol. „*Celălalt autentic*” *Lumea românească în literatura de călătorie (1800-1850)*, coord. Irina Gavrilă, București, Editura Oscar Print, 2010;
  19. CÂRJA, Cecilia, CÂRJA, Ioan, „Biserica Unită, dreptul matrimonial și modernitatea în Transilvania (a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX)”, în *Căsătoriile mixte în Transilvania. Secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*, coord. Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2005;
  20. CRĂCIUN, Corneliu, „Considerații asupra familiei în presa română din Transilvania din a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, în vol. *În căutarea fericirii. Viața familială în spațiul românesc în sec. XVIII-XX*, coord. Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteșan, Marius Eppel, Elena Crinela Holom, Presa Universitară Clujeană, 2010;

21. CRĂCIUN, Bogdan, MĂRZA, Daniela, HĂRĂGUȘ, Mihaela, BOLOVAN, Ioan, „The Quantitative Dimension of Mixed Marriages in Transylvania in the Interwar Period” în vol. *Intermarriage throughout History*, Edited by Luminița Dumănescu, Daniela Mărza and Marius Eppel, Cambridge Scholars Publishing, 2014;
22. CURAC ,Mihai Dorel, „Caracteristicile evoluției demografice a comunității greco-catolice din Aghireșu (jud. Cluj) între 1850-1900”, în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Presa Universitară Clujeană, 2007;
23. DETEȘAN, Daniela, „Căsătoriile mixte în comitatul Cluj între 1848-1918”, în vol. *Căsătoriile mixte în Transilvania (sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX)*, coord. Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2005:
24. DETEȘAN, Daniela, „Mișcarea naturală a populației comitatului Cluj între 1870-1910”, în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;
25. DUMĂNESCU, Luminița, „Satul transilvănean din perspectivă demografică. Studiu de caz – Parohia greco-catolică Mărgău, 1836-1910”, în *Populație și societate. Studii de demografie istorică a Transilvaniei (secolele XVIII-XX)*, coord. Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, 2003;
26. DUMĂNESCU, Luminița, „Copiii Transilvaniei: număr și pondere între două limite cronologice: 1857-1910”, în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;
27. DUMĂNESCU, Luminița, „Creșterea și îngrijirea copilului în Transilvania celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea”, în vol. *În căutarea fericirii. Viața familială în spațiul românesc în sec. XVIII-XX*, coord. Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteșan, Marius Eppel, Elena-Crinela Holom, Presa Universitară Clujeană, 2010;
28. DUNĂRE, Nicolae, „Procesul arhaic de diferențiere ocupațională pe teritoriul României”, în *Studii și comunicări de istorie a civilizației populare în România*, volumul I, Sibiu, 1981
29. GRIGORUȚ, Zsolt, „Populația comunei Bixad în perioada modernă. Câteva aspecte privind fenomenul căsătoriei în parohiile greco-catolice (1861-1910)”, în *Populație și societate. Studii de demografie istorică (secolele XVIII-XX)*, coord. Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2003;

30. HAGY, Robert, „Investiții germane în Transilvania în mineritul de cărbune (1890-1910)”, în vol. *Biserică, societate, identitate. În Onoarea Nicolae Bocșan*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007;
31. HOLOM, Elena Crinela, „Mariajul în satul românesc transilvănean din protopopiatul greco-catolic al Câțcăului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Studiu de caz: impedimente la căsătorie”, în vol. *Căsătoriile mixte în Transilvania. Secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*, coord. Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2005;
32. HOLOM, Elena Crinela, „Comportamentul formativ și disolutiv al cuplurilor din zona Albei la sfârșitul sec. al XIX-lea”, în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;
33. HOLOM, Elena Crinela, „Transformări în structura ocupațională și mobilitatea socială în Transilvania (1850-1918)”, în *Fenomene economice și financiare în spațiul românesc în secolele XIX-XX. Studii de economie regională*, coord. Iosif Marin Balog, Rudolf Graf, Ioan Lumperdean, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016;
34. KOLUMBAN, Zsuzsanna, „Divorțul în Dioceza Odorhei în sec. al XIX-lea”, în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;
35. MÂRZA, Daniela, „Perception versus Reality: Representations of Mixed Marriages in the Collective Imaginary of Modern-Day Transylvania”, în vol. *Intermarriage in Transylvania, 1845-2010*, Ioan Bolovan, Luminița Dumănescu (eds.), Peter Lang Edition;
36. MEHEDINȚI Mihaela, SAVA Cecilia-Alina, „Marriage and Identity in Transylvania during the half of the Nineteenth Century as seen by Foreign travellers”, în vol. *Intermarriage throughout History* Edited by Luminița Dumănescu, Daniela Mârza and Marius Eppel, Cambridge Scholars Publishing, 2014;
37. MUREȘAN, Monica, „Evoluția demografică a comunității greco-catolice din localitatea Jucu de Jos între anii 1840-1890”, în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;

38. PAKOT, Levente, „Modele ale comportamentelor demografice în comitatul Odorhei: Mecanisme demografice și funcționarea spațiilor rurale (1869-1910), în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;
39. PĂDUREAN, Corneliu, „Căsătoriile mixte confesional GHEORGHE Adriana, *Secularizarea societății românești: de la registrele parohiale de stare civilă*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, XVIII/2004;
40. PĂDUREAN, Corneliu, „Concubinaj și ilegitimitate în unele așezări din județul Arad, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, în vol. *Perspective demografice, istorice și sociologice. Studii de populație*, coord. Ioan Bolovan, Cornelia Mureșan, Mihaela Hărăguș, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008;
41. PINCA, Andra Carola, „Satul transilvănean din perspectivă demografică. Parohia ortodoxă Stremț, 1854-1910”, în *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;
42. PINCA, Andra Carolina, „Educația feminină în Transilvania-Studiu de caz: școala civilă de fete din Sibiu”, în vol. *În căutarea fericirii. Viața familială în spațiul românesc în sec. XVIII-XX*, coord. Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteșan, Marius Eppel, Elena Crinela Holom, Presa Universitară Clujeană, 2010;
43. RÂMNEANȚU, Petru, „Problema căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania în perioada de la 1920-1937” extras din *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. VIII, Octombrie-Decembrie, nr. 10-11-12, 1937;
44. RETEGAN, Simion, „Aspecte ale stratificării sociale în satul românesc din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea”, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj-Napoca, 23, 1980;
45. ROMAN, Nicoleta, „Căsătoria: un spectacol al vieții din țările române în perspectiva călătorilor străini”, în vol. „*Celălalt autentic.*” *Lumea românească în literatura de călătorie (1800-1850)*, coord. Irina Gavrilă, București, Editura Oscar Print, 2010;
46. ROTARIU, Traian, ELEMER, Mezei, „Câteva aspecte privind mișcarea populației Transilvaniei, în primul deceniu al secolului al XIX-lea”, în *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;

47. RUS, Dana-Maria, „Căsătorie și recăsătorie în satele comunei Budești între anii 1850-2000”, în vol. *Transilvania în secolele XIX-XX. Studii de demografie istorică*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, 2005;
48. SĂSĂUJAN, Mihai, „Căsătoriile mixte în lumina legislației bisericești ortodoxe, catolice și protestante în monarhia austriacă, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, în vol. *Căsătoriile mixte în Transilvania (sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX)*, coord. Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2005;
49. SIMON, Alexandru, „Evoluții demografice în Feleac (1826-1907)”, în *Populație și societate. Studii de demografie istorică a Transilvaniei (secolele XVIII-XX)*, coord. Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, 2003;
50. SOROȘTINEANU, Valeria, „Considerații asupra căsătoriei și divorțului în lumea ortodoxă a Transilvaniei (1899-1916)”, în *Confesiuni și căsătorie în spațiul românesc sec XVII-XXI*, coord. Corneliu Pădurean, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2006;
51. STOENESCU, Adelina, „Cununiile mixte în comunitățile catolice (latine și orientale) din Oradea între 1851-1918”, în vol. *Căsătoriile mixte în Transilvania (sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX)*, coord. Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu” 2005;
52. STOENESCU, Adelina, „Căsătorii interconfesionale în comunitățile catolice din comitatul Bihor în sec. al XIX-lea. Studiu de caz: Oradea și Beiuș, în volumul *Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;
53. STROIA, Marian, „Călătorii europeni și realitatea politică românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea. O vedere de ansamblu”, în vol. „*Celălalt autentic*” *Lumea românească în literatura de călătorie (1800-1850)*, coord. Irina Gavrilă, București, Editura Oscar Print, 2010;
54. VESA, Pavel, „Câteva aspecte privind căsătoria în protopopiatele arădene în secolele XVIII și XIX”, în volumul *Populație și societate. Studii de demografie istorică a Transilvaniei (secolele XVIII-XX)*, coord. Ioan Bolovan, Corneliu Pădurea, Cluj-Napoca, 2003;
55. VINTILĂ-GHIȚULESCU, Constanța, „Să-mi ridic piatra de față din casă”: Strategii matrimoniale și conflicte familiale în societatea românească (sec. XVIII)”, în vol. *Om*

și societate. *Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, coord. Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007;

II.3. Articole în reviste de specialitate

1. BARON, Mircea, DOBRE-BARON Oana, „The contribution of the ”Romanian Bank” to the ”nationalization” of the coal Companies in the Jiu Valley”, în *Annals of University of Petroșani, Economics*, IV, Petroșani, 2004;
2. BARON Mircea, „Mineritul de la Lupeni până la sfârșitul anilor '20 ai secolului al XX-lea”, în *Studia Archaeologica at Historica în honorem magistri Dorin Alicu*, Cluj-Napoca, Argonaut;
3. BOLOVAN, Ioan, „Biserica și familia la românii din Transilvania în secolul al XIX-lea” în *Anuarul Institutului de Istorie*, Cluj-Napoca, 31, 1992;
4. LUCA Sabin Adrian, „Cadrul geografic-județul Hunedoara ”, în *Arheologie și Istorie* (III), Editura Economică, 2005;
5. LUPESCU, Radu, „Domeniul cetății Hunedoara în timpul Hunedorenilor”, în *Medievalia Transilvanica*, Satu Mare, nr. 1-2, 2001-2002;
6. MAIOR, Liviu, „Aspecte ale desfășurării revoluției din anii 1848-1849 în comitatul Hunedoara”, în *Anuarul Sargeția*, Acta Musei Devensis, V, Deva, 1968;
7. MUREȘAN, Monica, „Impactul introducerii căsătoriei civile în Transilvania reflectat în disputa de idei de la sfârșitul secolului al XIX-lea”, în *Anuarul Școlii Doctorale Istorie, Civilizație, Cultură*, III, 2007;
8. PROPOROGU, I., „Pătrunderea capitalului străin în industria minieră a Văii Jiului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, în *Anuarul Sargeția*, Acta Musei Devensis, XV, Deva, 1981;
9. VAJDA, Ludovic, „Începuturile dezvoltării mineritului de cărbune în Transilvania”, în *Acta Musei Napocensis*, I, 1964;
10. VAJDA, Ludovic, „Prima cale ferată din Transilvania”, în *Acta Musei Napocensis*, vol. VIII, Cluj-Napoca, 1971;
11. ZAMFIR, Anca Maria, „Societatea românească din prima jumătate a secolului al XIX-lea văzută de călători străini” în *Anuarul Sargeția*, XXX, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, 2001-2002;

II.4. Articole în presă

1. *Activitatea*, Orăștie, Anul I-IV, 1901-1904;

2. *Bunul econom*, Orăștie, Anul I-II, 1900-1901;
3. *Cosânzeana*, Orăștie, Anul I-III, 1911-1915;
4. *Familia*, Pesta, 1865-1866;
5. *Foaia poporului*, Sibiu, Anul II, 1894-1896;
6. *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, 1893-1894;
7. *Revista ilustrată*, Șoimuș, Anul I-V, 1898-1902;
8. *Revista Orăștiei*, Anul I-V, 1897-1899; Adaus la *Revista Orăștiei*, 1895
9. *Unirea. Foaie bisericească-politică*, Blaj, Anul III-IV, 1893-1894;

GUȚĂ, Daniel, „Poveștile fascinante despre momârlani, urmașii dacilor în Valea Jiului. Ciobanul dăruit cu puterea vrăjitoriei al lui Jules Verne, păstorii mițoși descriși de Iorga ” în *Adevărul*, 22 martie 2015;

GUȚĂ Daniel, „Hunedoara în secolul al XIX-lea, descrisă de Aranyi, savantul care a salvat Castelul Corvinilor de la ruine”, în *Adevărul*, 7 aprilie 2020;

II.5. Documente electronice

www.cimec.ro, accesat la data de 26.07.2021

www.cdep.ro, accesat la data de 9.08.2021 (Constituția din 1923 publicată în Monitorul Oficial nr. 282/29 martie 1923, Titlul I, Art. 4);

biblioteca-digitala.ro, accesat la data de 13.11.2020 (Ludovic Vajda, *Capitalul străin în industria minieră și metalurgică a Transilvaniei (1867-1900)*);

stanmus.gallery, accesat la data de 26.07.2021

muzeulzalau.ro/www.cimec.ro, accesat la data de 13.09.2021 (Monica Mureșan, *Raportul stat-biserică analizat prin prisma legislației matrimoniale adoptate în Transilvania modernă*)